

KARADENİZ

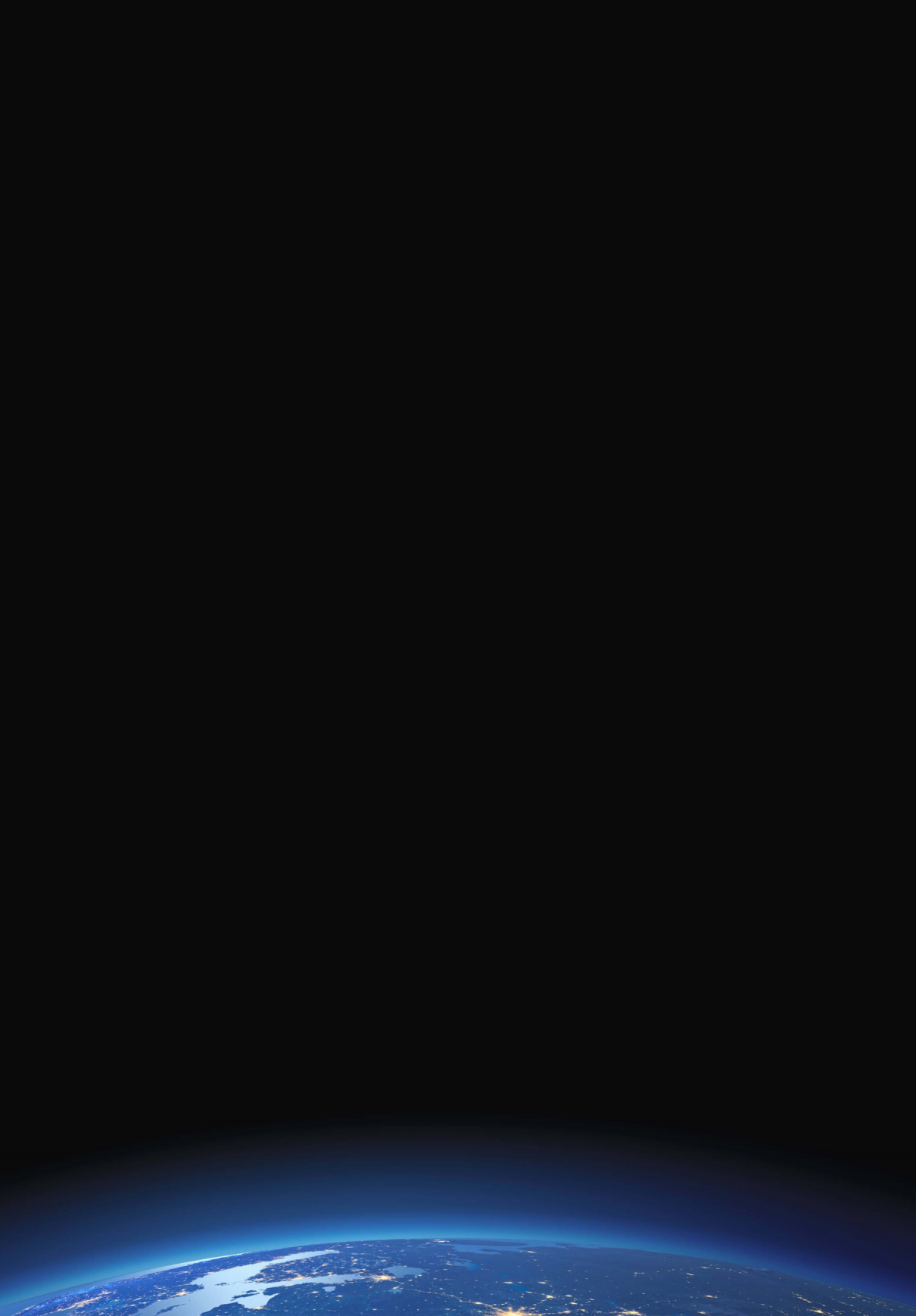
2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

Fevzi Kırbasoğlu

2015 yılında Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

KARADENİZ:

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yarasından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editörler: Özgür Tüfekçi & Fevzi Kırbasoğlu

İçindekiler

TAKDİM	8
1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2021 Görünümü	
Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021..	13
RUKİYE PATAN	
44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021	53
HÜLYA KINIK	
Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan'da Beklentiler	75
VAHİT GÜNTAY	
Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021	103
DİLEK KARADENİZ TOPAL	
Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021	135
HASAN YILMAZ	
Doğu'nun Gölgesinde Batı'ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021	177
ESRA ÇİL AYDOĞDU	

Avrupa'nın Karadeniz'deki Stratejik Limanı Romanya: 2021
..... 221

EDA TUTAK

Rusya'nın 2021 Görünümü 259

YAŞAR SARI

İşgal Tehdidi Altında Ukrayna'nın Bir Yılı: 2021. 303

ADNAN SEYAZ

Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021. 335

GÖKHAN ÖÇALAN

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Biden'in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına
Yansımaları 373

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Rusya'nın Geniş Karadeniz Havzasındaki
Mücadelesi: 2021 409

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve GÖKHAN ÖÇALAN

Geniş Karadeniz Havzası'nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği:
Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi 435

MÜGE YÜCE

2021 Yılıını Geride Bırakırken Avrupa Birliği'nin Geniş
Karadeniz Havzası Stratejileri 455

FEVZİ KIRBAŞOĞLU

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınıraşan Sorunlar

Karadeniz'de Göç ve Sınır Politikaları 493

HAKAN ÜNAY ve MURAT ÇEMREK

Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları
Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar..... 519

İSMAİL KÖSE

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 549

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri 577

SÜLEYMAN TEMİZ ve AHMET ATEŞ

YAZARLAR 605

TAKDİM

Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın serisi ikinci yılında hem bölgesel hem de küresel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olma hedefini bu yılda devam ettirmekte.

Oldukça yoğun gündem içerisinde çok büyük bir emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan ve 2021 yılının değerlendirmesini içeren eserimizde birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümlerle kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2021 yılında Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta on sekiz makale yer almaktadır. Üç bölümden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2021 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan'ın Türkiye'nin iç ve dış politika alanında ve ekonomik kapasitesinde önemli gelişmelerin gerçekteştiği bir yıl olan 2021'i değerlendirdiği "*Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021*" başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık Azerbaycan'ın 2021 yılında genel görünümü üzerine bir çerçeve sunma amacı

taşıyan “44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021” makalesi; Vahit Guntay “Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan’da Beklentiler”; Dilek Karadeniz Topal “Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021”; Esra Çil Aydoğdu “Doğu’nun Gölgesinde Batı’ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021”; Eda Tutak “Avrupa’nın Karadeniz’deki Stratejik Limanı Romanya: 2021”; Yaşar Sarı “Rusya’nın 2021 Görünümü”; Adnan Seyaz “İşgal Tehdidi Altında Ukrayna’nın Bir Yılı: 2021”; Gökhan Öçalan “Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Biden’in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına Yansımaları”; Fevzi Kırbaşoğlu ve Gökhan Öçalan’ın “NATO ve Rusya’nın Geniş Karadeniz Havzasındaki Mücadelesi: 2021”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği: Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi” ve Fevzi Kırbaşoğlu’nun “2021 Yılı Geride Bırakırken Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası Stratejileri” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Hakan Ünay ve Murat Çemrek “Karadeniz’de Göç ve Sınır Politikaları”; İsmail Köse “Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Süleyman Temiz ve Ahmet Ateş “2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederiz.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü

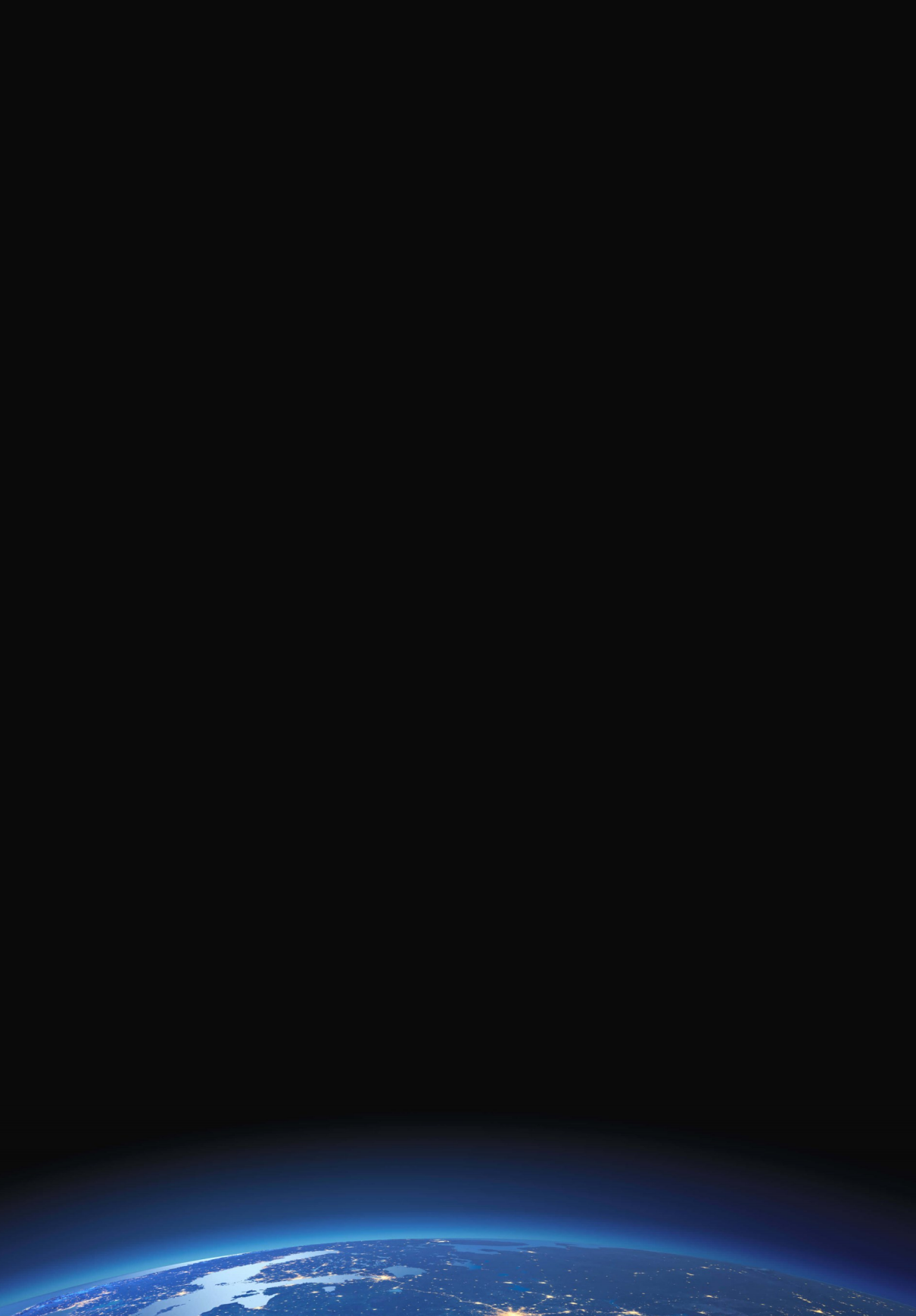
ARŞ. GÖR. FEVZİ KIRBAŞOĞLU
KTÜ-SAM Araştırmacı

Trabzon - Temmuz 2022

Bölge Ülkelerinin
2021 Görünümü

1. BÖLÜM

44 GÜNDE GELEN ZAFERİN BİRİNCİ YIL DÖNÜMÜNDE MASADA GÜÇLÜ AZERBAYCAN: 2021

Hülya Kınık

[Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi]

Giriş

Bu çalışma, Azerbaycan'ın 2021 yılında genel görünümü üzerine bir çerçeve sunma amacı taşımaktadır. Azerbaycan açısından 2021 yılı Karabağ zaferinin diplomasi masasında da sürdürülmesi; COVID-19 pandemisi ile mücadele ve düşen petrol fiyatlarının ekonomi üzerindeki etkilerinin hafifletilmesine yönelik girişimlerle geçmiştir. Bu çerçevede, çalışmada, İkinci Karabağ Zaferi'nin üzerinden geçen bir yıl içerisinde yaşanan gelişmeler, bölgede ortaya çıkan yeni denklem ve 10 Kasım mutabakatında hangi noktaya gelindiği ele alınmış ve 2020 yılında hızla düşen petrol fiyatlarına COVID-19 pandemisinin eklenmesiyle ülkede ortaya çıkan ekonomik sorunların 2021 yılı içerisindeki seyri üzerinde durulmuştur.

10 Kasım 2020'de Rusya'nın arabuluculuğuyla Azerbaycan ile Ermenistan'ın imzaladığı bildiri ile sonlandırılan 44 günlük savaş Azerbaycan açısından büyük bir zafer, Ermenistan açısından ise ağır bir yenilgi olarak değerlendirilmiştir (Aslanlı, 2021). İkinci Dağlık Karabağ Savaşı'nın ardından Güney Kafkasya'daki jeopolitik denklem tekrar şekillenirken Azerbaycan'ın kazandığı zafer, bölgedeki iş birliğinin, yeni ulaşım koridorlarının ve bağlantı noktalarının oluşması adına yeni alanlar ortaya çıkarmıştır.

Ortak Bildiri'nin imzalanmasının akabinde Azerbaycan'ın bölgede barış, refah ve iş birliği kurmanın önemini vurguladığı görülmektedir. Azerbaycan'ın, Ermenistan'ı da içerecek şekilde bölgedeki bütün ülkelerin birbirlerinin toprak bütünlüklerine ve egemenliklerine saygı çerçevesinde ilişkilerini normalleştirmeleri için gereken bütün adımların atılmasına büyük önem veren olumlu bir vizyon sergilediği ifade edilebilir. Bu çerçevede, başta Zengezur Koridoru ve diğer bütün bölgesel ulaşım olanaklarının canlandırılması ve yenilerinin inşa edilmesi hususuna önemle vurgu yapılmaktadır. Nitekim Azerbaycan yönetimi işgalden kurtarılmış olan topraklarda mayın temizleme, yeniden yapılanma ve durum tespit faaliyetlerine hızla başlanmıştır.

Ortak Bildiri, savaş sonrası düzene yönelik belirli bir sürece ilişkin planı içermesi açısından önemli bir belgedir. Ancak kalıcı barışın sağlanması adına geniş kapsamlı bir barış planının yapılmasına ihtiyaç olduğu açıkça ifade edilmelidir. Bu bağlamda, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından sunulan ve bölge ülkelerinin tamamını kapsayan "Altılı Platform" önerisi kalıcı istikrarın sağlanması için önemli bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, Azerbaycan-Ermenistan arasındaki yeni sınırların belirlenmesi için müzakereler ise bir yıldır devam etmekte ve belirsizliğini korumaktadır. Bu çerçevede ise sınırların yeniden tesisi için ortak komisyon kurulması konusunda taraflar arasında uzlaşma sağlanmıştır. Mutabakatın imzalanmasının üzerinden geçen bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler göz önüne alındığında uzun yıllar çözülmesi mümkün olmayan pek çok sorun açısından etkili sonuçlar alındığı ifade edilebilir.

2020 yılında, pandeminin neden olduğu ekonomik sorunlar ve petrol fiyatlarında yaşanan tarihi düşüş, ekonomisi temelde petrol ve doğal gaz üretimi ve ihracatına bağlı olan Azerbaycan'ın derinden etkilenmesine yol açmıştır. Ancak pandemi nedeniyle kısıtlamaların kalkması ve petrol fiyatlarının

pandemi öncesi dönem seviyelerine çıkması ile talebin de artışa geçmesi Azerbaycan'ın 2021 yılı içerisinde kısmen de olsa ekonomik olarak toparlanmasına fırsat tanımıştır. Ülkede petrol harici alanlara yapılan yatırımlarda artış yaşanmasına rağmen, enerji sektörü dışında kalan iş sektörlerindeki zayıflığın devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, ülkede, özel sektör yatırımlarının artmasını sağlama, devlet tekelinin azaltılarak serbest piyasayı harekete geçirme, rekabet sorunlarına çözüm bulma ve insan sermayesini geliştirmek için kapsamı geniş reformların yapılmasına ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir.

Çalışmada, öncelikle İkinci Karabağ Savaşı'nın ardından bölgede ortaya çıkan yeni jeopolitik dengeler ve masada devam eden müzakerelerde geline aşama ele alındıktan sonra ülke ekonomisinde görülen gelişmelere yer verilecektir.

Dağlık Karabağ Zaferi'nin Ardından Kafkasya'da Değişen Jeopolitik Dengeler

2020 yılında dünya gündemine COVID-19 pandemisi damgasını vurmuş olmakla birlikte küresel ölçekteki gelişmeler de oldukça ses getirmiştir. Bu gelişmelerin en önemlilerinden biri, Kasım 2020'de Azerbaycan'ın zaferiyle sonuçlanan ve yaklaşık otuz yıl Ermenistan'ın işgalindeki topraklarının büyük kısmını kurtardığı İkinci Dağlık Karabağ Savaşı olmuştur.

1990'lardan beri Azerbaycan topraklarının yaklaşık yüzde 20'sine tekabül eden Karabağ ve çevresindeki yedi bölgenin Ermenistan tarafından işgal edilmesiyle bir milyondan fazla Azerbaycan Türkü yurtlarını terk etmek durumunda kaldığı bilinmektedir. 1994 yılında yapılan ateşkesin ardından başlayan diplomatik müzakerelerde otuz yıl boyunca sorunun çözümü noktasında bir ilerleme sağlanamamıştır. 12 Temmuz 2020'de Ermenistan'ın önceki provokasyonlarından farklı olarak cephe hattı dışındaki Tovuz bölgesine saldırması ile askeri tatbikatlara başlayan Azerbaycan yönetimi, Ermenistan'ın 27 Eylül 2020'deki son provokasyonunun ardından sorunun çözümüne

yönelik politikasını tamamen değiştirmiştir. Bu bağlamda, Azerbaycan uzun yıllar masada elde edemediği haklarını büyük ölçüde 27 Eylül 2020’de başlayarak 44 gün boyunca devam eden İkinci Karabağ Savaşı’nda sahada kazanmayı başarmıştır.

Temmuz 2020’de Ermenistan-Azerbaycan sınırında başlayan çatışmalar 27 Eylül’de savaşa dönüşmüş ve 10 Kasım 2020’de ilan edilen mutabakatın ardından sona ermiştir. Birinci Karabağ Savaşından sonra bir donmuş çatışma statüsünü muhafaza eden sorun açısından bu savaş önemli bir kırılma noktasını temsil etmektedir. Azerbaycan’ın stratejik önemi olan Şuşa kentini ele geçirmesiyle birlikte Erivan yönetimi Karabağ’dan tamamen çekilmek zorunda kalmıştır. Moskova’nın arabuluculuğuyla Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan arasında imzalanan mutabakat Güney Kafkasya’daki statükoyu sona erdirerek yeni bir süreç başlatmıştır (Çalışkan, 2020).

Ateşkes koşullarına göre Rusya Federasyonu, 1960 askeri personel, 90 zırhlı personel taşıyıcı, 380 askeri araç ve özel teçhizattan oluşan barışı koruma gücüyle 5 yıllık süre boyunca Dağlık Karabağ arazisinde konuşlanmıştır (Ministry of Defence of the Russian Federation 2021b). Bununla birlikte, söz konusu görev gücü için ayrılan kara-konuşlu ateş-destek araçları ve özellikle çok namlulu roketatar sistemleri de önem arz etmektedir (Reuters, 2020). Rus barış güçleri tarafından Dağlık Karabağ’da 23 Kasım 2020’den 16 Aralık 2021 tarihine kadar 2.322,1 hektarlık alan, 683 km uzunluğunda yol, 1.937 bina mayından ve patlamamış mühimmattan arındırılmıştır. Çalışmalar neticesinde 26.078 patlayıcı madde ele geçirilerek ortadan kaldırılmıştır (Ministry of Defence of the Russian Federation, 2021c). Barış gücünün denetimi altındaki bölgelerde Rusya tarafından Ermenistan-Hankendi arasındaki ulaşımın sağlanması, evlerini terk etmek zorunda kalan Ermenilerin geri dönüşleri için kontrolün sağlanması, kiliseleri ziyarete gidenlere

refakat edilmesi, ateşkes sürecinin denetiminin sağlanabilmesi için devriye icra edilmesi gibi askeri faaliyetler yapılmaktadır. Bu bağlamda, Rus güçleri, Laçın koridorunda 50 km'lik bir hat boyunca günlük devriye gerçekleştirmektedir (Ministry of Defence of the Russian Federation, 2021a).

Azerbaycan, 2021 yılı içerisinde işgal altından kurtarılan alanlarda modern şehircilik ilkelerine göre kapsamlı imar çalışmalarına başlamış ve bu çerçevede 2021 yılı devlet bütçesinden 2,2 milyar manat (1,29 milyar dolar) ayırdığını açıklamıştır. Bu bağlamda bölgede 3 havaalanının inşa edilmesi planlanmış ve 14 Ocak 2021'de temeli atılan ve 5 Eylül 2021 itibarıyla yapımı tamamlanan Fuzuli Havaalanında ilk uçak seferi de gerçekleştirilmiştir (Rehimov, 2021b). Bununla birlikte, Azerbaycan ordusunun Şuşa'yı kurtarmak için dağlık ve ormanlık alanlardan takip ettiği güzergahta inşa edilen ve "Zafer yolu" olarak adlandırılan 101,5 kilometrelik kara yolu tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Fuzuli'den Şuşa'ya uzanan ikinci yolun yapımı için çalışmalar ise devam etmektedir. Ayrıca işgalden kurtarılmış olan bölgelerin tamamına yakın kısmına elektrik hattı döşenmiş ve internet ulaştırılmıştır. Bölgedeki başlıca karayollarının ise 2025 yılına kadar tamamlanması hedeflenmektedir (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2021).

Azerbaycan'ın sahada kazandığı zaferin ardından 10 Kasım Ortak Bildirisinin bütün maddelerinin uygulanmasına yönelik diplomatik süreç devam etmektedir. Bu bağlamda, yapılan ateşkes sonrası Vladimir Putin, İlham Aliyev ve Nikol Paşinyan 11 Ocak 2021'de Moskova'da ilk kez bir araya gelmiştir. Dört saatlik toplantıda, Dağlık Karabağ bölgesinde çatışmalar esnasında kapanmış olan ekonomi ve ulaşım bağlantılarını faaliyete geçirecek ortak bir bildiri imzalanmıştır (BBC News Türkçe, 2021). Üç liderin 26 Kasım 2021 tarihinde Rusya'nın Soçi kentinde bir araya geldiği zirvede, Dağlık Karabağ'daki gelişmeler ve devam eden sorunlar ele alınmıştır. Zirvenin akabinde yayınlanan ortak bildiriye göre Azerbaycan ve

Ermenistan arasında sınırın belirlenmesi ve çizilmesi için mekanizmaların oluşturulmasına karar verilmiştir (Güven, 2021; Deutsche Welle Türkçe, 2021). Öte yandan, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki devlet sınırının ne şekilde çizileceği konusu ile ilgili müzakereler devam etmekle birlikte Azerbaycan ordusu tarafından kurtarılan bölgelerin dışında pek çok bölgenin yapılan ateşkesle birlikte kontrolünün sağlandığı ifade edilebilir. Azerbaycan bu süreçte kendisine ait olarak gördüğü alanlarda gözetleme kuleleri ve benzeri yapılar kurarak, buralara birliklerini konuşlandırarak ve sınır güvenliği için gerekli çalışmaları yürüterek bölgedeki nüfuzunu sürdürmektedir. Öte yandan, 10 Kasım 2020'de imzalanan mutabakatta netlik kazanmayan Dağlık Karabağ'ın hukuki statüsü hususuna bu görüşmenin ardından imzalanan ortak bildiride de değinilmemesi dikkat çekmektedir (Güven, 2021).

İki ülke arasında ilan edilen ateşkes ile belirlenen yol haritası henüz tamamlanmamış olmasına rağmen uygulanmaya devam etmektedir. Diğer yandan, Azerbaycan-Ermenistan sınırında zaman zaman ortaya çıkan çatışmalar iki ülke arasındaki sınır tartışmalarının alevlenmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, Rusya önderliğinde iki ülke arasındaki sınırların kesinleştirilmesine yönelik çabalar önem arz etmektedir. Ancak kalıcı barış anlaşmasının tesisi için herhangi bir platformun kurulmamış olması sürecin sağlıklı ilerlemesi açısından olumsuz görünmektedir. Türkiye ve Azerbaycan tarafından sunulan öneri Güney Kafkasya Ülkeleri+Türkiye+Rusya+İran'dan oluşan altılı bir platform kurulması yönünde olmuştur. Bu konuda Gürcistan ve Rusya arasındaki durum, İran'ın dış politikada şüpheli yaklaşımı ve Ermenistan'ın AGİT Minsk grubunun sürece tekrar eklenmesine yönelik girişimleri sebebiyle henüz bir ilerleme sağlanamadığı görülmektedir (Dilaver, 2021:3).

Görüşmenin ardından imzalanan ortak bildiride, Rusya'nın iki ülke arasındaki ilişkilerin normale dönmesi, Azerbaycan ve

Ermeni halkları arasında bir güven ortamı oluşturulması ve bölgede iyi komşuluk ilişkilerinin inşa edilmesi hususlarında gereken bütün desteği sağlayacağı ifade edilmiş; özellikle, Dağlık Karabağ'ın ekonomik potansiyelinin ortaya çıkarılması ve bölgede ekonomik hayatın yeniden canlandırılması için mümkün olan en kısa süre diliminde projelerin başlatılacağı belirtilmiş; önemli görülen kara ve demir yolu ticari bağlantı yollarının açılması gerektiği vurgusu yapılmıştır (Abay ve Rehimov, 2021). Bu bağlamda, bölgede son zamanların en önemli tartışma konularından biri olan Nahçıvan'ı Azerbaycan'a bağlayan ulaşım koridorlarının açılması hususunda taraflar arasında fikir birliğinin sağlandığı ifade edilebilir.

Tarihi olarak Azerbaycan toprağı olmasına rağmen 1920'lerde Sovyet Birliği'nin girişiyle Ermenistan'a bağlanan ve halen Ermenistan sınırlarında bulunan, Azerbaycan ile Nahçıvan'ın kara bağlantısının kesilmesine yol açan yaklaşık 43 kilometrelik Zengezur Koridoru'nun açılması ile ilgili olumlu sinyaller vermeye başlanmıştır (Keskin, 2021). 44 gün süren savaş Azerbaycan topraklarındaki Ermenistan işgalini sona erdirmekle kalmamış farklı alanlarda fırsatların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, 10 Kasım 2020'de Azerbaycan, Ermenistan ve Rusya arasında imzalanan ortak bildirin aşağıda ifade edilen 9. Maddesi (Aslanlı, 2021) Zengezur Koridoru'nu gündeme taşımıştır:

“Bölgedeki tüm ekonomik ve ulaşırma bağlantıları yeniden canlandırılacaktır. Ermenistan Cumhuriyeti yurttaşların, araçların ve malların her iki yönde serbest şekilde hareket etmelerine olanak sağlamak amacıyla Azerbaycan Cumhuriyetinin batı bölgesiyle Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti arasında ulaşırma bağlantısının güvenliğini garanti eder. Ulaşırma bağlantısının kontrolü Rusya Federasyonu Federal Güvenlik Servisine (Rus istihbaratına) bağılı Sınır Muhafıza Servisi tarafından gerçekleştirilecektir.

Tarafların ortak kararıyla Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Azerbaycan'ın batı bölgeleri arasında bağlantıyı sağlamak üzere yeni ulaştırma altyapısının inşası gerçekleştirilecektir.”

Azerbaycan'ın Zengezur Koridoru'nun açılmasını istemesindeki öncelikli sebep, Nahçıvan ve Türkiye'ye kara yoluyla ulaşma olanağı kazanarak, Nahçıvan'ın jeopolitik imkanlarını canlandırmak ve onu kuşatılmışlıktan kurtarmak olarak ifade edilebilir. Kara bağlantısının olmaması, Azerbaycan'ı ve dolayısıyla Nahçıvan'ı İran'a bağımlı hale getirmekle birlikte Nahçıvan'ın Kafkasya'da ticari transit ve enerji güzergâhları tartışmalarından dışlanmasına da yol açmaktadır (Keskin, 2021). Azerbaycan Zengezur Koridoru'nu bölgede istikrar, refah, iş birliği ve barışın sağlanmasının temellerinden biri olarak sunmaktadır. Azerbaycan tarafından koridorun Ermenistan'la ilişkilerinde normalleşme ve kalıcılık sağlama; savaşın ardından elde edilen kazanımları güvence altına alacak faydalı bir jeopolitik imkâna dönüştürme amacı bulunduğu da vurgu yapılmaktadır (Keskin, 2021).

Koridorun modernizasyonunun Kars-Gümrü demiryolu aracılığıyla yapılması planlanmaktadır. Toplam maliyeti 434 milyon ABD doları olarak belirlenen Kars-Gümrü-Nahçıvan-Megri-Bakü demiryolu hattı inşaatı projesinin gerçekleşmesi durumunda söz konusu güzergâh üzerinde kargo taşıma kapasitesinin 13 yıl içerisinde 10 milyon tona ulaşabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte, Azerbaycan'ın ihracatının 1,2 milyar manata (705 milyon dolar) ulaşma potansiyeli bulunmaktadır (Turgunov, 2021).

Azerbaycan'ın koridorun açılmasına dair yaklaşımında öne çıkan hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Azerbaycan, Nahçıvan ile Azerbaycan'ın batı bölgeleri arasında bağlantının mümkün olan en kısa süre içerisinde sağlanmasını istemektedir.

- Azerbaycan, Zengezur Koridoru'nu öncelikle tarihi topraklardan geçmek ve sonrasında Azerbaycan Türklerinin tarihi yurtlarına dönüşüne imkân verecek bir süreç olarak değerlendirmek istemektedir.
- Azerbaycan, Zengezur Koridoru'nun açılmasına yönelik girişimlerin toprak elde etme amacı gütmeye başladığını vurgulamaktadır. Ancak, İlham Aliyev'in bir röportajı sırasında da belirttiği üzere Ermenistan'ın Azerbaycan'a yönelik toprak iddialarını ısrarla sürdürmesi durumunda, tarihi ve manevi açılardan buna daha çok hakkı olduğu düşünülen Azerbaycan'ın da Ermenistan'a yönelik toprak iddialarından geri durması zor görünmektedir (Aslanlı, 2021).

Ancak özellikle Ermenistan'ın açıklama ve taahhütleri ve alternatif güzergâh planları göz önüne alındığında söz konusu koridorun yakın zamanda açılıp açılmayacağı noktasında bir belirsizliğin olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, Türkiye ve Azerbaycan arasında doğrudan ulaşımın sağlanmasına olanak vermesi nedeniyle bölgesel dengelerin değişeceği yönünde çekinceleri bulunan İran da koridorun açılmasına mesafeli yaklaşmaktadır. Nahçıvan ile Azerbaycan arasındaki bağlantının İran üzerinden sağlanıyor olması ve aynı şekilde Türkiye'den Orta Asya'ya kara yoluyla giden kamyonların İran topraklarını kullanmak zorunda kalması İran'a bölgede ayrıcalıklı bir konum vermektedir. Bu bağlamda, koridorun açılması İran'ın bu ayrıcalığına son vermekle birlikte ekonomik açıdan da olumsuz etkilenmesine neden olacaktır. İran için endişe kaynağı olan diğer bir husus koridorun açılması durumunda Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkilerini geliştirmesi ve böylelikle Türkiye'nin Ermenistan'ın Batı'ya açılan kapısı olmasıdır. Bu durumun, Ermenistan piyasasında İran'ın ticaret yapma imkânını azaltırken Türkiye açısından ise tam tersi bir etki ortaya çıkarması mümkün görünmektedir (Keskin, 2021). İran'a göre Azerbaycan ile arasındaki ekonomik, siyasi ve diğer ilişkilerin zayıflaması gibi riskler de bulunmaktadır.

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise koridorun açılmasının oldukça önem taşıdığını ifade etmiştir. Zengezur Koridorunun bölgede “tarifi mümkün olmayan” ciddi bir rahatlık ve zenginliğin ortaya çıkacağına ve bu koridorun da bir parçası olacağı demiryoluyla, Ermenistan’ın da kolaylıkla Moskova’ya ve dünyaya ulaşabileceğine, böylelikle kendi kendilerine uyguladıkları ablukadan kurtulabileceğine vurgu yapmıştır (Aslanlı, 2021). Bu bağlamda, koridorun faaliyete geçirilmesinin Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin geliştirilmesi açısından katkı sağlaması da beklenilmektedir.

15 Haziran 2021 tarihinde İlham Aliyev ve Recep Tayyip Erdoğan tarafından imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Müttefiklik İlişkileri Hakkında Şuşa Beyannamesi” Zengezur koridorunun adının geçtiği ilk uluslararası belge olma özelliğini de taşımakla birlikte Türkiye-Azerbaycan iş birliğinin ulaştığı noktayı gösteren ve bundan sonraki süreçte izlenecek yol haritasını da ortaya koyan önemli belgelerden birisidir (Pirinççi, 2021; Veliyev, 2021). Azerbaycan Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov, Şuşa Deklarasyonu’nun iki ülke ilişkileri açısından önemini “Şuşa Deklarasyonu’nun imzalanmasıyla Azerbaycan’ın kardeş Türkiye ile ilişkileri stratejik ortaklığın en üst düzeyine ulaşmıştır” (Hürriyet, 2021) ifadesiyle ortaya koymuştur. Şuşa Beyannamesi, taraflardan birine yönelik tehdit veya saldırı ortaya çıkması durumunda hızlı ve kararlı bir şekilde birlikte hareket etmeyi öngörmekte ve uluslararası hukuka ve BM Şartı’na uygun olarak küresel ve bölgesel barış ile istikrarın sağlanması için ortak çabanın gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Diğer yandan bir tehdit söz konusu olmasa bile iki ülkenin Güvenlik Konseyleri tarafından ulusal güvenlik meselelerinde düzenli görüşmeler yapılacak olması ikili ilişkiler açısından yeni ve önemli bir aşamaya geçildiğini göstermektedir (Pirinççi, 2021). Diğer yandan, belgede koridorun açılmasının hem Türkiye ile Azerbaycan arasında mevcut alanlardaki iş birliğini derinleştireceği ve yeni alanlarda iş birliğine yol açacağı hem de

genel anlamda bölgesel iş birliği açısından stratejik önemde olduğu vurgulanmıştır.

Önemli bir gelişme olarak, Türkiye, Azerbaycan ve Pakistan Özel Kuvvetleri tarafından 12-20 Eylül 2021 tarihleri arasında Bakü'de gerçekleştirilen “Üç Kardeş 2021 Tatbikatı”, bölgesel ve küresel aktörlerin dikkatlerini bir kez daha Güney Kafkasya'ya yönlendirmelerine yol açmıştır. Bu tatbikat, sözü geçen üç ülkenin ordularının ortak hareket etme tecrübesi edinmesi açısından tarihte ilk olma özelliğine sahiptir. Bu bağlamda, İkinci Karabağ Savaşı sonrası dönemde Azerbaycan'ın askeri savunma alanında daha yoğun önlemler almaya ve yeteneklerini geliştirmeyi amaçlayan hamlelerde bulunmaya başladığı ifade edilebilir. Üç ülke arasındaki iş birliğinin İkinci Karabağ Savaşı'nın bir ürünü olduğu bilinmekle birlikte, Azerbaycan'ı desteklemenin ötesinde bir anlam da ifade etmektedir. Bu bağlamda, üç ülkenin bölgesel sorunlar karşısındaki iş birliklerini uzun vadede işlevselleştirme amacıyla oldukları söylenebilir (Eletek, 2021).

2021 Yılında Ekonomi Alanındaki Gelişmeler

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti bir süre ekonomik sorunlarla mücadele etmek durumunda kalmıştır. 20 Eylül 1994 tarihinde Azerbaycan'ın dünyanın büyük petrol şirketleri ile imzaladığı “Yüzyılın Anlaşması” ile çoğunluğu Batılı ülkelerin petrol şirketleri olmak üzere 11 petrol şirketi Hazar Denizi'nin Azerbaycan'a ait kısmındaki petrol yataklarını işletmeye başlamıştır. Anlaşma sonucunda ülkenin ekonomik açıdan kalkınma süreci hızlanmış ve uzun vadeli kalkınma-büyüme perspektifi bağlamında önemli bir aşamaya geçilmiştir. Azerbaycan'ın siyasi bağımsızlığını elde etmesiyle ülkede siyasi istikrarın da sağlanmasının ardından makroekonomik göstergelerde istikrar ve ekonomik kalkınma açısından önemli yol aldığı bir dönemde COVID-19 salgınının ortaya çıkması, petrol fiyatlarında yaşanan düşüş ve Ermenistan

ile yaşanan çatışmalar, Azerbaycan ekonomisinin 1990'ların sonlarından bu tarihe kadar neredeyse tüm parametrelerinde önemli gerilemelerle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur (Kitachayev, 2020). COFACE tarafından sunulan son ekonomik araştırmalar değerlendirildiğinde, Azerbaycan ekonomisinde yaşanan sorunlar 2020 yılında yayınlanan raporla büyük ölçüde uyum sağlamakla birlikte aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Hidrokarbonlara olan bağımlılığın yüksekliği, ekonomide çeşitliliğin düşüklüğü ve petrol kaynaklarının azalması,
- Rekabete uygun olmayan piyasa yapıları (çok sektörlü holdinglerin devlet ile bağlarının güçlü olması),
- Kırılgan, şeffaf olmayan bankacılık sistemi (dolarizasyon, düşük karlılık),
- Kötü yönetim,
- Dağlık Karabağ bölgesi çevresinde 9 Kasım 2020 ateşkesine rağmen ara sıra silahlı çatışmaların devam etmesi (COFACE, 2021).

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF), "Salgın Sırasında Toparlanma: Sağlık Sorunları, Arz Kesintileri ve Fiyat Baskıları" başlıklı Ekim 2021 Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nun verilerine göre Azerbaycan'da 2021 yılında cari fiyatlara göre 52.645 milyar dolar olacağı ifade edilen GSYH'nin 2022'de yaklaşık 55 milyar dolara ulaşacağı öngörülmektedir. 2021 yılında sabit fiyatlarla %3 oranında artacağı tahmin edilen GSYH'nin, 2022'de %2,5 oranında artması beklenmektedir. 2021 yılında cari fiyatlarla 5,167.377 dolarlık kişi başına düşen milli gelir ve tüketici fiyatlarına göre yıllık ortalama %3 enflasyon oranı bulunan 10 milyonu aşan nüfusuyla Azerbaycan'da işsiz sayısının toplam işgücüne oranının ise %6,3 seviyesinde seyrettiği öngörülmektedir. IMF verileriyle Azerbaycan'ın net kamu borcu 2020'de GSYH'nin %21,3'üne tekabül ederken 2021 ve 2022 yılları için yaklaşık %29 olarak öngörülmektedir.

Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi tarafından yayımlanan Ocak-Kasım dönemi verilerine göre ise, Azerbaycan'ın 2021 yılı GSYH'si bir önceki yıla göre %5,3 artarak 86,6 milyar manat; kişi başına düşen GSYİH ise 8.055,3 manat olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılı Ocak-Kasım döneminde Azerbaycan'ın dış ticaret hacmi, ithalatı 9,3 milyar ABD doları, ihracatı 17,3 milyar ABD doları olmak üzere toplam 26,6 milyar ABD doları olarak kaydedilmiştir. 2020'nin aynı dönemi ile karşılaştırıldığında ülkenin dış ticaret hacminin %34,4, ithalatının %6,5, ihracatının ise %56,6 oranında arttığı görülmektedir.

1990'ların sonundan bu yana Azerbaycan'da yaşam standartlarındaki kayda değer artıştan petrol ve daha yakın zamanda gaz büyük ölçüde sorumlu olmuştur. Petrol ve gaz ihracatı Azerbaycan ekonomisine hâkim olmaya ve devlet gelirlerinin çoğunu sağlamaya devam etmektedir. Ancak, fosil yakıt kaynakları (ve dolayısıyla hükümet gelirleri için) için uzun vadeli görünüm, başlıca ithalatçı ülkelerin 2050 yılına kadar net sıfır sera gazı (GHG) emisyonu elde etme konusundaki son taahhütleri ışığında belirsizleşmektedir. Petrol ve doğal gaz, Azerbaycan'ın ihracat gelirlerinin yaklaşık %90'ını sağlamakta ve devlet bütçesinin yaklaşık %60'ını finanse etmektedir. Ayrıca birincil enerjinin %98'ini ve ülke elektriğinin %90'ından fazlasını karşılamaktadırlar (International Energy Agency, 2021). Petrol ve gaz, kısa ve orta vadede Azerbaycan için başlıca zenginlik kaynakları olmaya devam edecek de olsa özellikle iki faktör uzun vadede bu iki kaynağın önemlerinin giderek azalacağına işaret etmektedir. Birincisi, 19. yüzyılın ortalarına uzanan petrol üretiminin 2010 yılından itibaren düşüş eğilimi göstermesidir. 2000'li yıllarda önem kazanan doğalgaz üretiminin artmasına rağmen petrol üretiminin azalması nedeniyle toplam ihracat gelirleri düşmektedir. 2014-2015 ve 2020 petrol fiyat şokları, kısa vadeli akaryakıt fiyatlarındaki dalgalanmaların risklerini ortaya çıkarırken ekonomiyi çeşitlendirmeye yönelik daha uzun vadeli çabaların gerekli olduğu hususunu da göz önüne

sermiştir. Bu bağlamda, ülkede dinamik bir ekonomik yapının ortaya çıkması için petrol dışı sektörlerin üretim yapısı içindeki payının artırılmasına yönelik politikaların hayata geçirilmesi büyük bir öneme sahiptir. İkincisi, temiz enerji için yükselen küresel baskı, kaçınılmaz olarak petrol ve gaz talebini etkileyecektir. Dünyanın en büyük enerji ithalatçılarından bazıları (Avrupa Birliği, Japonya ve Güney Kore) kısa süre önce sera gazı emisyonlarını 2050 yılına kadar net sıfıra indirme taahhüdünde bulunmuş ve Çin ise 2060 yılını ülkesinin net sıfır karbon emisyonuna ulaşacağı tarih olarak ilan etmiştir. Dolayısıyla bu hedefler, bundan otuz yıl sonra karbon yakalama, kullanma ve depolama olmaksızın petrol veya gaz için çok az talep anlamına gelmektedir.

Öte yandan, 2020 yılı itibarıyla küresel ölçekte tüm sektörlerin negatif yönde etkilenmesine yol açan COVID-19 salgınının enerji sektöründeki ciddi etkilerinin uzun süre devam edeceği öngörülmektedir. 2020 yılının ilk çeyreği itibarıyla küresel enerji talebinde yaşanan yüzde 4,5 oranındaki düşüş İkinci Dünya Savaşı'ndan beri karşılaşılan en büyük düşüş olarak ifade edilmiştir (Kurban, 2021:1). 2020 yılı Azerbaycan'da petrol fiyatlarının iki kat düşüş yaşadığı yıl olmuş, 2021 Aralık itibarıyla ise Azerbaycan petrolünün varil fiyatı 78,92 ABD dolarına yükselerek Ocak 2020 seviyesinin üzerine çıkmıştır (Ismayilov, 2021).

Azerbaycan yönetimi 2020 yılında ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasının %4,6'sını (3,3 milyar manat) aşan bir ekonomik ve sosyal destek içeren bir kriz müdahale paketi uygulamaya koymuştur. Pakette ücret sübvansiyonları, mikro girişimciler için destek, çeşitli vergiler için uzatılmış ödeme süreleri, işletmelere tercihli koşullarda krediler, devlet garantileri ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin mevcut kredi portföyleri üzerindeki sübvansiyonlu faiz oranları yer almıştır. İş paketi, kapsamlı sosyal yardım önlemleri ile desteklenmiştir. Ekonomiyi destekleme çabaları 2021 yılında da devam etmiştir. 2021

bütçesinden pandemi ile mücadele için 261 milyon manat (GSYİH'nın yüzde 0,3'ü) tahsis edilmiştir. İşletmelere sağlanan olanaklar genişletilmiş ve ek sosyal yardımlar sağlanmıştır. Aynı zamanda, 2021 yılında ülkenin COVID-19 pandemisinin olumsuz sağlık, sosyal ve ekonomik etkilerini hafifletmeye yönelik kapsamlı planının uygulanmasına yardımcı olmak için Azerbaycan Hükümeti Asya Kalkınma Bankası (ADB) ve Asya Altyapı Yatırım Bankası'ndan 350 milyon ABD doları temin etmiştir. ADB Başkanı Masatsugu Asakawa, salgının devam eden etkilerinin Azerbaycan'ın ekonomisini iyileştirme ve yoksulluğu azaltma yönünde elde ettiği önemli kazanımlar açısından tehdit unsuru olduğunu ifade etmiş ve sağlanan desteğin Azerbaycan hükümetinin pandemi ile mücadele önlemlerini sürdürmesine, yoksulları ve savunmasızları korumasına ve ekonomik toparlanmanın temellerini atmasına yardımcı olacağını vurgulamıştır (Achimü, 2021).

Öte yandan, Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) ve British Petroleum (BP) ortaklığında Azerbaycan'ın 2020'de mevcut enerji kaynaklarını çeşitlendirmek ve zenginleştirmek amacıyla yürütülen araştırma faaliyetlerinde Hazar Denizi'nde "Şafak-Asıman" yatağında 3 trilyon metreküp doğal gaz rezervinin tespit edilmesi önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan açıklamada, sahada bulunan rezervlerin tam belirlenmesi için ilave değerlendirme kazılarına devam edileceği belirtilmiştir (Şimşek, 2021). Azerbaycan'ın Şahdeniz Sahası kadar hacimli yeni büyük bir rezervi keşfetmiş olması enerji piyasaları için de oldukça önem arz eden bir gelişmedir. İlk gaz yoğunlaşmasının Hazar Denizi'nin Azerbaycan bölümünde yeni bir sahada ortaya çıkmasının başta Azerbaycan olmak üzere birçok ülkenin enerji güvenliğinin sağlanmasına değerli bir katkı sağlayacağını ifade eden İlham Aliyev, ülkenin kanıtlanmış doğal gaz rezervlerinin, Güney Gaz Koridoru ve son halkası olan TAP boru hattı için de ek bir kaynak olabileceğini vurgulamıştır (Nadirli, 2021).

Enerji alanında diğer önemli bir gelişme olarak Türkiye ile Azerbaycan arasında 21-22 Aralık tarihleri arasında Bakü'de Birinci Enerji Forumu düzenlenmiş ve beş ayrı iş birliği anlaşmasına imza atılmıştır. Yapılan anlaşmalar şunlardır:

- Madencilik anlaşması,
- Doğalgazda iş birliği anlaşması,
- Maden ve yer bilimi alanında iş birliği anlaşması,
- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü ile Milli Jeoloji Değerlendirme Hizmeti arasında Yerbilimleri Alanında İş Birliği Yapılmasına İlişkin Anlaşma,
- Azerenerji ASC ve TEİAŞ arasında iş birliği anlaşması (Karanfil, 2021).

Azerbaycan Enerji Bakanı Şahbazov, yılda iki kez düzenlemesi planlanan forumu iki ülke arasındaki ilişkilerin enerji sektöründe de ittifak seviyesine yükselmesine katkı sunacak bir platform olarak değerlendirmiştir. Avrupa'daki enerji krizi göz önüne alındığında Azerbaycan ve Türkiye'nin gerçekleştirdiği TANAP'ın önemine özellikle vurgu yapan Şahbazov, Temmuz 2018 ile Aralık 2021 arasında Türkiye'ye TANAP üzerinden 13,6 milyar metreküp doğalgaz taşındığını ve 2021'in ilk 11 ayında Türkiye'ye ulaştırılan 7,7 milyar metreküp doğalgazın 5,1 milyar metreküpünün TANAP aracılığıyla gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Şahdeniz sahasından 2007'den günümüze Türkiye gaz piyasasına 85 milyar metreküpten fazla doğal gaz tedarik edildiğini belirtmiştir (Yeni Şafak, 2021). Öte yandan, İkinci Karabağ Savaşı ile işgalden kurtarılan bölgelerde Azerbaycan'ın "Yeşil Enerji Bölgelerinin" kurulması planları Türk yatırımcılar açısından önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve enerjide piyasa ilişkileri alanlarındaki tecrübe ve desteğinin önemini vurgulayan Şahbazov, temiz enerjiye doğru giden yolda da Türkiye'yi en büyük müttefikleri olarak gördüklerini ifade etmiştir. Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Dönmez ise buna istinaden, "Yeşil Enerji" konseptinde gerek kamu gerek

özel sektör ile Azerbaycan'a destek olmayı sürdüreceklerini belirtmiştir (Rehimov, 2021a).

Sonuç

İkinci Dağlık Karabağ Savaşı'nın üzerinden geçen bir sene zarfında bölgenin gündeminde yer alan hususlar; 10 Kasım 2020'de imzalanan üçlü bildiride yer alan maddelerin uygulanması, Azerbaycan-Ermenistan arasında uluslararası alanda tanınan sınırların netlik kazanması konusunda atılacak adımlar, Azerbaycan ve Türkiye tarafından önerilen bölgesel altılı platformun değerlendirilmesi ve 2020 yılında hem pandemi hem de düşen petrol fiyatları nedeniyle darbe alan ülke ekonomisinin toparlanmasına yönelik girişimler etrafında şekillenmiştir.

2021 yılı içerisinde 10 Kasım tarihli ortak bildirinin birtakım önemli maddeleri uygulanmış olmakla birlikte uygulanmayan maddeler sorun oluşturmaya devam etmektedir. Rus barış güçlerinin geçici olarak konuşlandığı Azerbaycan topraklarındaki Ermenilerin silahlardan arındırılmaları, göçmenlerin geri dönmesi ve bölgesel ulaşım hatlarının açılması belirsizliğini koruyan meseleler arasında yer almaktadır. Öte yandan, bölgede tansiyonun zaman zaman yükseldiği görülmesine rağmen çözüme kavuşturulamayan hususlarda müzakerelerin sürdürülmesi, sorunların diplomasi yoluyla çözümü bağlamında olumlu bir gelişme olarak ifade edilebilir. Özellikle Zengezur Koridoru'nun açılmasının müzakere masasında yer alması, Azerbaycan'ın savaşta elde ettiği zaferi diplomatik boyuta da taşıdığına önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

10 Kasım mutabakatında yer alan hususların tamamının hayata geçirilmesine yönelik süreç devam etmektedir. Bu süreçte başta demiryolları olmak üzere enerji ve alt yapı çalışmalarının hızlandırılması bölgedeki ülkeler açısından büyük bir önem taşımaktadır. Uzun bir tarihi geçmişi olan Karabağ sorunu

merkezli yeni dönemin yansımaları Karabağ sınırlarını aşacak ve sürecin bölgesel ve küresel etkileri, mevcut ve yeni ortaya çıkacak jeopolitik mücadelelerde hissedilmeye başlanacaktır.

Ülkede ekonomik toparlanma süreci açısından ise Dağlık Karabağ bölgesindeki güçlü altyapı yatırımları ve yükselişe geçen enerji fiyatları ile küresel talep karşısında artan petrol ve gaz üretiminin ivmeyi artıracığı ifade edilebilir. Azerbaycan, bölgede ortaya çıkması muhtemel yeni iş birliği fırsatlarını da kullanarak ekonomisine katkı sağlayabilecektir.

10 Kasım'da imzalanan mutabakata açısından birtakım belirsizlikler ve uygulamada karşılaşılan zorluklar bir kenara bırakıldığında Azerbaycan'ın bu süreçte askerî ve diplomatik alanlarda büyük bir başarı elde ettiği açıkça ifade edilebilir. Yeni sürecin temelde Kafkasya, genel olarak bölgedeki ülkeleri de kapsayacak şekilde daha geniş bir coğrafyadaki güç dengelerini nasıl etkileyeceği ise zaman içerisinde gözlemlenecektir.

Kaynakça

- Abay, E. G. and Rehimov, R. (2021). "Putin, Aliyev ve Paşinyan, Soçi'de bir araya geldi". <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/putin-aliev-ve-pasinyan-soci-de-bir-araya-geldi/2431655>. (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- Achimu, A. (2021). "ADB Approves \$250 Million Loan to Support Azerbaijan's COVID-19 Response". <https://www.adb.org/news/adb-approves-250-million-loansupport-azerbaijan-covid-19-response>. (Erişim tarihi: 22 Aralık 2021).
- Aslanlı, A. (2021). Zengezur Koridoru: Zaferin Taçlanması. *Kriter*, 6 (62). <https://kriterdergi.com/dosya-turk-dunyasi/zengezur-koridoru-zaferintaclanmasi>. (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- BBC News Türkçe (2021). "Dağlık Karabağ: Aliyev ve Paşinyan, ateşkes sonrası ilk kez bir araya geldi".

- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55614394>.
(Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- COFACE (2021). Azerbaijan. Major Macro Economic Indicators. <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Azerbaijan>. (Erişim Tarihi: 25.12.2021).
- Çalışkan, B. (2020). “2. Karabağ Savaşı ve Güney Kafkasya’da Yeni Dönem”. İNSAMER. https://insamer.com/tr/2-karabag-savasi-ve-guney-kafkasyada-yenidonem_3524.html. (Erişim Tarihi: 20.12.2021).
- Deutsche Welle Türkçe (2021). “Azerbaycan ve Ermenistan sınırlarını yeniden belirleyecek”. <https://www.dw.com/tr/azerbaycan-ve-ermenistan-s%C4%B1n%C4%B1rlar%C4%B1n%C4%B1-yeniden-belirleyecek/a-59956333>. (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- Dilaver, T. (2021). Karabağ’ın Özgürleştirilmesinin Üstünden Geçen 1 Yıl. Avrasya İncelemeleri Merkezi, Analiz No: 2021/33. <https://www.eurasian-research.org/publication/zengezur-koridorunun-azerbaycan-ve-bolge-icin-onemi/?lang=tr>. (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- Eletek, Ö. (2021). Türkiye-Azerbaycan-Pakistan’dan Gövde Gösterisi: Üç Kardeş 2021 Tatbikati. Ankara Kriz ve siyaset Araştırmaları Merkezi. <https://www.ankasam.org/turkiye-azerbaycan-pakistandan-govde-gosterisi-uckardes-2021-tatbikati/>. (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- Güven, A. (2021). “Rusya’da Dağlık Karabağ Zirvesi”. https://iramcenter.org/rusyada-daglik-karabagzirvesi/?send_cookie_permissions=OK. (Erişim tarihi: 13 Aralık 2021).
- Hürriyet (2021). “Azerbaycan Dışişleri Bakanı Bayramov’dan Şuşa Deklarasyonu açıklaması”. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/azerbaycan-disisleri-bakanibayramovdan-susa-deklarasyonu-aciklamasi-41969643>. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2021).

- International Energy Agency (2021). *Azerbaycan 2021 Energy Policy Review*.
<https://iea.blob.core.windows.net/assets/49662c46-575f-4561-a541-5541f5342b/Azerbaijan2021EnergyPolicyReview.pdf>. (Erişim tarihi: 23 Aralık 2021).
- Ismayilov, E. (2021). “Azerbaijani oil prices decrease”.
<https://apa.az/en/energyand-industry/azerbaijani-oil-prices-decrease-364631>. (Erişim tarihi: 25 Aralık 2021).
- Karanfil, N. (2021). “Azerbaycan’la enerjide 5 anlaşma”.
<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/azerbaycanla-enerjide-5-anlasma41966712>. (Erişim tarihi: 25 Aralık 2021).
- Keskin, A. (2021). “Zengezur Koridoru ve Kafkasya’daki jeopolitik rekabetin dönüşümü” <https://fikirturu.com/jeostrateji/zengezur-koridoru-ve-kafkasyadaki-jeopolitik-rekabetin-donusumu/>. (Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Kitachayev, B. (2020). “Oil and coronavirus – the troubles of the Azerbaijani economy”. <https://jam-news.net/azerbaijani-economy-and-coronavirus/>. Erişim tarihi: 17 Aralık 2021).
- Kurban, Y. A. (2021). Covid-19 Süreci ve Sonrası Enerji Görünümü. *İNSAMER Analiz*.
<https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/covid19-sureci-ve-sonrasienerji-gorunumu.pdf>. (Erişim tarihi: 23 Aralık 2021).
- Ministry of Defence of the Russian Federation (2021a). “The military police unit of the Russian peacekeeping contingent in Nagorno-Karabakh is patrolling the Lachin corridor”.
https://eng.mil.ru/en/russian_peacekeeping_forces/news/more.htm?id=12360750@egNews. (Erişim tarihi: 15 Kasım 2021).
- _____ (2021b). “Russian peacekeepers at observation posts provide round-the-clock monitoring of the situation and the ceasefire regime in Nagorno-Karabakh”.
https://eng.mil.ru/en/russian_peacekeeping_forces/news

- /more.htm?i d=12395639@egNews. (Erişim tarihi: 19 Aralık 2021).
- _____ (2021c). “Russian peacekeepers have committed 400 hectares of the territory of the Mardakert district of Nagorno-Karabakh for mine clearance”.
https://eng.mil.ru/en/russian_peacekeeping_forces/news/more.htm?i d=12397306@egNews. (Erişim tarihi: 19 Aralık 2021).
- Nadirli, K. (2021). “Azerbaycan'da yeni doğalgaz rezervi bulundu”. <https://www.haberler.com/azerbaycan-da-yeni-dogalgaz-rezervi-bulundu-1401813-8-haberi/>. (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- Pirinççi, F. (2021). “Şuşa Beyannamesi'nin Anlamı”. <https://www.setav.org/susabeyannamesinin-anlami/>. (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).
- Rehimov, R. (2021a). “Azerbaycan'ın 'Şafak-Asiman' yatağında doğal gaz rezervi bulundu”. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanin-safak-asimanyataginda-dogal-gaz-rezervi-bulundu/2186701>. (Erişim tarihi: 22 Aralık 2021).
- _____ (2021b). “Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Dönmez: Azerbaycan'ın yanında olmaya devam edeceğiz”. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/enerji-ve-tabiikaynaklar-bakani-donmez-azerbaycanin-yaninda-olmaya-devamedecegiz/2454518>. (Erişim tarihi: 23 Aralık 2021).
- Reuters (2020). “Russia moves rocket launchers towards Nagorno-Karabakh after peace deal”. <https://www.reuters.com/article/us-armenia-azerbaijan-rocketsidUSKBN27W2H0>. (Erişim tarihi: 15 Kasım 2021).
- Sratejik Düşünce Enstitüsü (2021). “Karabağ ve Çevresi Bir Yılda Modern Projelerin Şantiye Alanına Dönüştü”. <https://www.sde.org.tr/azerbaycan/karabag-ve-cevresibir-yilda-modern-projelerin-santiye-alanina-donustu-haberi-24569>. (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).

Veliyev, C. (2021). “Şuşa Beyannamesi ve Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde yeni ufuklar”.
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/susa-beyannamesi-ve-turkiyeazerbaycan-iliskilerinde-yeni-ufuklar/2275640>.
(Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).

Yeni Şafak (2021). “Bakü'de Azerbaycan ve Türkiye Birinci Enerji Forumu düzenlendi”.
<https://www.yenisafak.com/dunya/bakude-azerbaycan-turkiyebirinci-enerji-forumu-duzenlendi-3726952>. (Erişim tarihi: 20 Aralık 2021).

Adnan SEYAZ

Adnan Seyaz lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) bölümünde tamamlamıştır. Lisansüstü çalışmalarını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında tamamlayarak 2018 yılında “Sovyet Sonrası Rusya Federasyonu’nda Demokrasi Tecrübesi: Rekabetçi Otoriteryanizm” başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Bir dönem Vilnius Üniversitesi’nde (Litvanya) eğitim görmüş ve Rusya, Almanya, Polonya, Sırbistan’da çeşitli konferanslarda bildiriler sunmuştur. Çalışma alanları Rusya siyaseti, Post-Sovyet çalışmaları, demokratikleşme ve otoriterleşme konularını kapsamakta ve bu alanlarda yayımlanmış birçok makale ve kitap bölümü bulunmaktadır. 2009 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde görev yapmaktadır.

Ahmet ATEŞ

Lisans derecesini Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden 2011 yılında almıştır. Müteakiben, aynı üniversitede “Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası’na Etkisi” başlıklı tezi ile yüksek lisans eğitimini 2013 yılında tamamlamıştır. 2015 yılında University of Delaware Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2017 yılında “An Evaluation of the US Intelligence Community after 9/11” adlı tezi ile ikinci yüksek lisans derecesini alan Ahmet Ateş 2020 yılında aynı üniversiteden “Understanding the Change in Intelligence Organizations: An Institutional Framework” adlı tezi ile doktor unvanı almıştır. Temel araştırma alanları istihbarat ve ulusal güvenlidir.

Anıl Çağlar ERKAN

2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında Adnan

Menderes Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programını tamamlamıştır 2014 yılından beri Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Tefenni Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İnsan Kaynakları Yönetimi Programında Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır. Erkan, enerji, dış politika ve güvenlik alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Ayça EMİNOĞLU

1997 yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini, 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler anabilim dalında yüksek lisansını ve 2011-2015 yılları arasında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Anabilim dalında doktora eğitimini bitirmiştir. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası ilişkiler Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dilek KARADENİZ TOPAL

Dilek KARADENİZ TOPAL, 01.02.1992 tarihinde Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde doğdu. 1998 yılında Anadolu İlköğretim Okulu'nu; 2006 yılında Anadolu Ortaokulu'nu; 2010 yılında Adana Anadolu Kız Meslek Lisesi'ni; 2015 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programını tamamladı. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terörizm programında doktora eğitimine başladı.

Eda TUTAK

1989 yılında İzmir’de doğan Dr. Eda TUTAK; 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans eğitiminden bölüm birinciliği ve yüksek onur derecesiyle mezun oldu. Ardından Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler anabilim dalı tezli yüksek lisans programını 2014 yılında tamamlayan TUTAK, 2021 yılında aynı üniversitede Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktora derecesini aldı. 2015-2017 tarihleri arasında İzmir Olgunlaşma Enstitüsü Ar-Ge Birimi’nde hizmet verdikten sonra 2017’de Gümüşhane Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlayan TUTAK, halen bu üniversitede Yönetim ve Organizasyon Bölüm Başkanı olarak çalışmaktadır.

Esra ÇİL AYDOĞDU

28.01.1991 tarihinde Trabzon ili Ortahisar ilçesinde doğdu. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programını tamamladı ve “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Toplumsal Güvenliğe Etkileri” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında başladığı doktora programına halen devam etmektedir.

Fevzi KIRBAŞOĞLU

01.09.1993 tarihinde Erzurum İli Yakutiye İlçesi’nde doğdu. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi –

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı ve "Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikası: Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında, YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında doktora öğrenimine başladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

Gökhan ÖÇALAN

1989 yılı Tokat Erbaa doğumlu olan yazar, ilk orta ve lise eğitimini Erbaa'da tamamlamış, 2008-2012 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, 2013-2015 yılları arasında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2019 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. 2016 yılında Genelkurmay Harekât Başkanlığı'nda Uluslararası İlişkiler Uzmanı olarak memuriyet görevine başlayan yazar, hâlihazırda Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Giresun Askerlik Şube Başkanlığı'nda görevine devam etmektedir. Evli olan yazar iyi seviyede İngilizce ve başlangıç seviyesinde Rusça bilmektedir.

Hakan ÜNAY

Lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde 2017'de tamamlamıştır. 2018'de Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde başladığı yüksek lisans eğitiminden 2022'de sınır duvarları üzerine yazdığı tezi başarıyla savunarak mezun olmuştur. Hâlihazırda Gaziantep Üniversitesi Sosyoloji bölümünde doktora öğrencisidir. Göç ve sınır politikaları alanında araştırmalarını sürdüren yazar, Göç

Araştırmaları Vakfı bünyesindeki Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi'nde 2019'dan bu yana araştırmacı olarak görev yapmaktadır.

Hasan YILMAZ

1995 yılında Kara Harp Okulundan mezun olmuş, çeşitli birlik komutanlığı ve yurt içi ve yurt dışı karargâh görevlerinde bulunmuştur. 2000-2001 yıllarında ABD Dz.Kuv.leri Yüksek Lisans Okulunda Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları alanında “Turkey and the Middle East: Threats and Opportunities” başlıklı tez ile yüksek lisans derecesi, 2015-2016 yıllarında Barselona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler alanında “Turkey’s Foreign Policy Towards Russia: Business as Usual?” başlıklı tez ile diğer yüksek lisans derecesini almıştır. 2018 yılında TSK’dan emekli olmuştur. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler Doktora Programı öğrencisidir.

Hülya KINIK

Hülya Kınık, 2012 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından mezun olmuştur. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını tamamlamıştır. 2014 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmakta olan Kınık, doktora eğitimine aynı üniversite ve anabilim dalında devam etmektedir. Doktora Tezi, “Yükselen Güçler”in uluslararası sistem üzerindeki etkilerini, ağırlıklı olarak Türk Dış Politikası’na odaklanarak araştırmaktadır.

İsmail KÖSE

1975 yılında Trabzon'da doğdu. Yakın Doğu Üniversitesi'nde devlet burslu olarak 1994 yılında başladığı Uluslararası İlişkiler lisans eğitimini 1999 yılı içerisinde Yüksek Onur derecesi ile tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2002 yılında Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2013 yılında "Cumhuriyet Tarihi Doktoru" unvanı ile mezun oldu. Aynı yıl Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasal Tarih Anabilim Dalında Yrd. Doç. Dr. olarak göreve başladı. 2016 yılı başında naklen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne atandı. 2017 yılında Doçent oldu. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Murat ÇEMREK

Sırasıyla ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora ve Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Çalışmaları Enstitüsü'nde (Macaristan) doktora sonrası çalışmasını tamamladı. Bilkent, Atatürk Alato (Kırgızistan), Selçuk, El Farabi (Kazakistan) Üniversitelerinde ve Polis Akademisi'nde lisanstan doktora çeşitli düzeylerde dersler verdi. Ahmet Yesevi Uluslararası Üniversitesi'nin (Kazakistan) Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Kurucu Müdürlüğünü üstlendi. Selçuk Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Erol Güngör Türk Diasporası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü ve Üniversite Erasmus Programı Koordinatörlüğünü yürütücülüğünü yapmış olan Çemrek, halen Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Türkçe ve İngilizce olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası dergide makale, değerlendirme, kitap bölümü yazar Çemrek, birçok

akademik derginin de editörler kurulu, hakem ve bilimsel danışmanlar kurulunda yer almaktadır.

Murat ÜLGÜL

Doç. Dr. Murat Ülgül Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini bitirdikten sonra ABD’de Florida State University’de Doğu Avrupa ve Rus Çalışmaları programında (2008-2010) ve University of Delaware’da Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde (2010-2012) yüksek lisans yapmıştır. 2015 yılında University of Delaware’da doktorasını tamamlamıştır. Başta International Relations, Middle East Policy ve International Spectator olmak üzere birçok uluslararası ve ulusal dergide yayını ve kitap bölümleri olan Dr. Ülgül, aynı zamanda Uluslararası Güvenliğe Giriş (Nobel Akademik Yayıncılık, 2021) kitabının da editörlerindedir.

Müge YÜCE

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından, 2014 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programından mezun olmuştur. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmakta olan yazarın özel çalışma alanını Çin Dış Politikası oluşturmaktadır. Müge YÜCE, araştırma amacı ile daha önce Finlandiya Turku Üniversitesi ve Polonya Opole Üniversitelerinde bulunmuştur. Yazar iyi derecede İngilizce ve orta düzeyde Çince bilmektedir.

Rukiye PATAN

1998 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programına başlayıp 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans programına başlayan Rukiye Patan şu anda tez aşamasındadır.

Süleyman TEMİZ

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Temiz, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden 2004 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Tokat'ta bulunan Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Cumhuriyet Tarihi BD'da tamamladı. Bununla birlikte 2010 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersleri verdi. Bunun akabinde 2012 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda göreve başladı ve 2012'den 2018 yılına kadar Malezya'da bulunan Kuala Lumpur Türk Büyükelçiliğinde vazifesine devam etti. 2017 yılında International Islamic University Malaysia'dan doktora derecesini aldı. 2018 yılında görevini tamamladıktan sonra, Iğdır Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde vazifeye başladı. Uzun süre güneydoğu Asya bölgesinde resmi vazifede bulunmuş olan Dr. Süleyman Temiz'in araştırma alanları, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği-ASEAN, Güneydoğu Asya Ülkeleri, Güneydoğu Asya Bölgeselciliği ve devletlerarası ilişkileridir.

Vahit GÜNTAY

2008 yılında Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında yine aynı programda doktora

eğitimini tamamlamıştır. 2009-2016 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan GÜntay, 2017 yılından bu yana aynı bölümde Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Doktora çalışması öncesi ve sonrasında yurtiçi ve dışında siber güvenlik ile ilgili birçok araştırma ve projeye katkı sağlayan GÜntay; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Siber Politikalar, Siber İstihbarat ve Dış Politika, Dijital Diplomasi, Devletler ve Yapay Zekâ gibi dersler vermektedir.

Yaşar SARI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Üyesidir. Lisansını İstanbul Üniversitesi'nden, Yüksek Lisansını Old Dominion Üniversitesi ve Doktorasını Virginia Üniversitesi'nden aldı. ABD, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde ders verdi. Rusya, Kafkasya ve Orta Asya üzerine akademik çalışmaları vardır.

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon